

Університет знань

Ігор КОЛЯДА, Олексій ШУБЕР

«Я йшла до цієї святої мети навмання,
а тобі освітлює моя ТВОРЧИСТЬ»КАТЕРИНА БІЛОКУР:
НАРОДНЕ ВЧИТЕЛЮВАННЯ
(до 120-річчя з дня народження)Ігор Коляда,
доктор історичних наук, професор
Олексій Шубер
(м. Київ)

*«Я йшла до цієї святої мети навмання,
а тобі освітлює моя ТВОРЧИСТЬ»*

КАТЕРИНА БІЛОКУР: НАРОДНЕ ВЧИТЕЛЮВАННЯ (до 120-річчя з дня народження)

Жив на світі Великий Учитель. Він дуже любив дітей і написав для них багато-багато, аж 1500 оповідань та казок про ласкаве сонечко та м'яку травичку, про працелюбних мурашок та веселого метелика, про зайчика-хвалька та голосистого півника, про ласкаві мамині руки та добру бабусю. Але Він не тільки писав казки про доброту, бо сам був доброю людиною, а створив для них школу під відкритим небом – «Школу радості». А звали цього Учителя, Ученого – Педагога, Письменника Василем Олександровичем Сухомлинським. Їх поєднував час життя і творення, час соціально-політичних потрясінь: революція, братовбивча боротьба за Українську державність, українізація, зміна урядів, колективізація, Велика війна з нацизмом, голодні і холодні повоєнні роки відбудови, невпинна і важка праця батьківських родин із самообмеженнями, коли діти з раннього віку виростали в тяжкій праці хлібороба. Але не тільки це єдило двох «людинотворців», а ще і захоплення рідною українською землею, її неповторної краси природою, чаруючою красою квітів, дзвін-

ким співом птахів та любов'ю до дітей, душі яких Вони прагнули возвеличити Красою Природи, утвердивши ідеали Добра, Краси, Честі, Совісті, Свободи. «І якою ж доброю, лагідною була вона і до нас, своїх учнів. Любила вона дітей по особливому. І взагалі, з дітьми Катерина Василівна більше спільної мови, ніж

Катерина Білокур

із дорослими», – відмічала її учениця Тамара Ганжа [1]. «Рік, що передував навчанню за партою, був потрібний мені для того, щоб добре взнати кожну дитину, глибоко вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці. Перш ніж давати знання, треба навчити думати, сприймати, спостерігати... Вивчення внутрішнього духовного світу дітей, особливо їх мислення, – одне з найважливіших завдань учителя», – стверджував Василь Олександрович. І хоча Катерина Білокур не мала високої педагогічної освіти, вона взагалі не мала будь-якої освіти, але у своєму стремлінні віднайти і підтримати мистецький талант у простої сільської дитини, передати свій талант керувалася таким же баченням свого народного учительського служіння. «Я прагну, щоб перш ніж розгорнути книжку, прочитати по складах перше слово, діти прочитали сторінки найпрекраснішої в світі книги – книги природи. Тут, серед природи, особливо чітко, яскравою була думка: ми, вчителі, маємо справу з найніжнішим, найтоншим, найчутливішим, що є в природі – з мозком дитини» – писав Василь Олександрович. У природи, яку палку любила, училася й Катерина Василівна, закликаючи і своїх учнів до цього: «Я ... на Матір – Природу дивилася і в неї, багатої на фарби, тони й півтони, училася. Там цвіте квіточка синя, а там – жовта й червона, там кущик травиці, гілка калини схилилась, а над нею хміль і переступень покрутилась. Там фіялкові дзвіночки тихесенько вітром гойдаються, а там сині Петрові батоги над пахущим черемцем схиляються... І все це було чудово, чудово! І я передавала на свої картини – і теж виходило чудово!» – таким було педагогічне кредо народного вчителювання Катерини Білокур, яке вона сформулювала у листі до Емми Гурович (листопад, 1948 р.). «Природа – найкращий учитель. Малюй, щоб було, мов живе», – згадувала учениця Галина Копова настанови Катерини Василівни [2].

Народне вчителювання стало ще однією гранню таланту непевершеної Чарівниці пензля. Катерина Білокур була не тільки пре-

красним художником, а й дивовижним педагогом. Художниця майже завжди мала учнів: вона намагалася приспілкувати здібних дітей до малювання. Початок її педагогічної діяльності припадає на другу половину 1948 р., коли на прохання вчителів школи, місцевої влади, односельців Катерина Василівна розпочала навчати охочих до малювання дітей. Відбирати учнів їй допомагали вчителі, які підбирали кращі малюнки, передавали їй, а вона вже вирішувала, кому приходити до неї впродовж усього навчального року. В учениці вона брала тільки дівчаток. Виняток зробила для небожа Івана Білокура, якого окремо підготувала для вступу до Київської художньої школи, по закінченні якої потурбувалася, щоб він став студентом Київського художнього інституту. «З другого класу розпочалися уроки малювання. Вела їх учителька біології. Ми... малювали краєвиди. Малювання мені подобалось... Кращі наші малюнки учителька з газет вирізувала, передавала Катерині Василівні на її прохання... Отак вона звернула увагу і на мене», – згадувала Ольга Бунчук (Косницька). Катерина Василівна відразу ж могла розгледіти здібності у дітей до малювання. Вона була готова навчати їх безкоштовно, якщо в них бачила художній хист. «Потрапила я до неї в учениці так. Знала, що в нашій Богданівці є знаменита художниця. Мені було 9 літ, і я не наважувалась піти до неї, щоб показати свої малюнки. Вирішила це зробити за мене мама... Отож мама взяла мої малюнки і понесла показати Катерині Василівні... роботи мої їй сподобались, бо наказала мамі, щоб я до неї приходила на навчання і вона допоможе мені в опануванні малювання. Коли ж мама запитала, яку плату братиме за уроки, Катерина Василівна ... відмовилася брати гроші за уроки...», – пригадувала Г. Копова [3], одна з найталановитіших учениць Катерини Василівни, в якій вона вбачала продовжувачку її мистецького напрямку. А от своє знайомство з К. Білокур пригадує ще одна її учениця Ганна Косяченко (Самарська): «Мені йшов дванадцятий

рік. Якось ...мамина племінниця з Богданівни... побачила мої малюнки та я їй же: «Біля мене по сусідству живе художниця Катерина Білокур, вона *«можже і тебе підучити малювати... Бачила, що ходять до неї за наукою і богданівські дівчатка. Зайди і ти до неї – раптом візьме в учениці»*. Я заледве діждалася наступного ранку, збрала свої малюнки та і полетіла до Білокур... Бачу – стоїть жінка, спершись на ціпок, замислено кудись дивиться... я одразу ж здогадалася, що це і є Катерина Василівна Білокур... Ідесь тієї ж першої миті зустрічі я підсвідомо зрозуміла, що ця людина для мене ВСЕ. Мабуть, у кожного бувають такі, даровані долею миті. Теплий погляд спрямованих на мене її великих гарних очей зняв одразу ж хвилювання і напругу. Я показала Катерині Василівні свої роботи і попросила дозволу вчитися в неї малювати. Вона не відмовила моему проханню».

За десятиріччя занять через руки Катерини Василівни пройшло чимало дітей, але більш-менш опанували її науку одиниці – найздібніші. Постійних учнів було не так багато, «Майже не пам'ятаю дівчаток, які б ходили до неї постійно. Побуде на заняттях котрась раз-двічі, відчує, що не за своє діло взялась – і відійде», – відмічала Г. Косяченко (Самарська) [4].

Заняття проходили в оселі К. Білокур. Учні у неї, як правило, було небагато – двоє-трое приходило, і то в певно призначений час у суботу або ж у неділю. «Катерина Василівна жила на Загреблі в невеликій, охайній, під залізним дахом хаті. Біля вікна її майстерні ріс каштан. При дорозі, біля сараю, на подвір'ї стояли великий розкішний широколистий дуб-велетень (могутнішого над нього в Богданівці не було) і красивий буйний в'яз. Подвір'я було зелене, поросле шпоришем. Біля хати в Катерини Василівни було багато розмаїтих квітів. Високі «рожі» діставали аж до даху, кручені паничі творили вінок навколо вікон. Росла там і левина паща – квіти, яких не було ні в кого в Богданівні. А взагалі, красувалися і нагідочки, і півники, і півонії, і жоржини, і айстри... Квіти вона сама любовно саджала, і полола, і поливала в спеку, а

потім, сидячи з мольбертом, наносила їх прямо на полотно. Зрізаних квітів не любила, говорила, що жаль красу знищувати. *«Квіти – така ж жива істота, як і людина. Зірвані квіти скоро в'януть»*, – чула я не раз від неї... Хата ділилася на дві половини. Із сіней ми потрапляли у велику хату з піччю і полом, яка водночас була і світлицею, і їдальнею, і місцем відпочинку після стомливого дня. Тут відбувалися і наші заняття. Займалася з нами художниця по обіді в суботу. Ми сиділи за великим дубовим столом біля вікна...» (зі спогадів Галини Копової) [5].

Навчала учнів так, як колись розпочинала самотужки, – з постановки предметів, овочів, фруктів, квітів на столі, виходила з дітьми на природу, давала кожному самостійні завдання. При цьому наголошувала: *«Кожну хвилину, годину, коли вона в тебе буває від праці, вивчай природу, може, коли і в важких, але в усіх її формах, фарбі і всіх тінях відтінках, тонах і півтонах»*. «На столі Катерина Василівна ставила нам і натюрморти... Ми працювали в хаті за столом, вона – в майстерні щось своє робила, зрідка виходячи подивитись, що у нас виходить, і щось підказати. Крім натюрмортів, давала завдання малювати краєвиди з природи. В неї на подвір'ї ми змальовували хату, дуб, берег з долиною... Пам'ятаю, як ...малювали натюрморт з простих за композицією предметів, – глечика, чашки, тарілки з розрізаною на ній хлібиною. Виконували завдання ми в два прийоми: першого разу освоювали форми предметів і перспективу, другого – об'єм. Мені здавалося, що я впоралася з роботою прекрасно, але по обличчю Катерини Василівни вгадувала, що мій малюнок їй не подобається. Вона все хмурилась, хмурилась, а потім сказала: *«Галю, глечик твій трохи однобокий, а хліб – неначе й не хліб»*. Відтак пішла в майстерню і винесла звідти свою картину «Сніданок». Вона мене вразила, все на ній було, як живе: хлібина аж пахнула, шпори в ній виглядали натурально; редиску так і хотілося взяти з блюдечка і кинути в рот; глечик мав натуральні форми і об'єм, а квіти, півонії, просто зачаровували. Як у житті! І краще, ніж у житті! Поетичніше! І тоді я глянула

на свій недолугий малюнок – і мені стало соромно за себе» (зі спогадів Г. Копової) [6]. А ось, як пригадає заняття у Катерини Василівни ще одна її учениця Г. Косяченко (Самарська): «Над усе любила вона ставити нам натюрморти з овочами, фруктами в мисці чи тарілці, з обов'язковими – рушником чи скатертиною, розстеленою так, щоб були складки. Її композиції аж очі в себе вбирали. Адже натюрморт – її улюблений жанр. Ми зручно розкладали шкільні альбоми з поганеньким папером, клали поряд фарби – «гудзички». Рисунок наносили олівцем. *«Не робіть, дітки, різких ліній, не треба контрастів. Гляньте, як на столі все природно, так і малюйте!»* – і вчила нас «розмивати» темні лінії, потім ішла до своєї майстерні. Час від часу виходила з неї і то нам щось пояснювала, то, дивлячись на наші виконані завдання, вказувала на недоліки, при цьому не беручи до рук ні фарб, ні пензля, ні олівця. Нічого не правила, тільки словами переконувала, що в нас добре, а що – зле. Катерина Василівна хотіла, щоб ми до всього доходили самотужки, як і вона сама» [7]. «Ми... приходили до неї раз, а то й двічі на тиждень по двоє-трьох. Сідали на лаві й на стільцях коло великого дерев'яного столу, що біля світлого вікна. Як тільки ми приготувалися

до занять, на столі з'являлася «натура» – якийсь предмет хатнього вжитку, овоч чи фрукт, звертала нашу увагу на його обриси, світло й тінь. Коли ми змальовували, вона разом з нами обговорювала передачу форм і ліній, когось хвалила, щось підправляла, але ніколи нікого не лаяла, ні на кого не підвищувала свого мелодійного голосу. Коли ми вже навчилися змальовувати більш-менш прості речі, давала складніші композиції: ставила на столі натюрморти з горщиками, глечиками, тарілками, мисками, кухлями, заповнюючи їх городиною – бурячками, морквою, огірками, помідорами, цибулею, часником, квасолею а чи фруктами – яблуками, грушами, абрикосами, сливами, вишнями. Квіти у вазі ставила нам рідше. Мабуть, боялася, що нам з ними не впоратися. Всі ці завдання, що давала нам на уроках і додому, ми певний час виконували олівцем. А коли настала черга братися за фарби, навчила спочатку виготовляти з котячої шерсті пензлики – м'які, тоненькі. Казала: від тоненького пензлика тонкі й ніжні лінії, ним легко робити тони й півтони. Особливу увагу звертала на точну передачу кольору предметів в освітлених і неосвітлених місцях. Бувало, що клала перед нами власний орнамент олівцем і просила його перемалювати й розфарбувати. Дуже уважно аналізувала колорит наших робіт, цікавилася, чому підбираємо ті, а не інші кольори. Додому часто задавала передати колірну гаму недбало кинутого покривала чи скатертини, при цьому звертала увагу на складки, освітлення, тіні, півтіні, тони, півтони» (зі спогадів Тамари Ганжі) [8].

І хоча, як уже зазначалось, Катерина Василівна не мала фахової художньої підготовки – вона не навчалась у художніх навчальних закладах, не займалась з професійними художниками-педагогами, але, маючи природну обдарованість, вона інтуїтивно розуміла важливість організації навчання малювання на природі – виконання пейзажу на пленері. І як геніальний художник-самолюбов вона прекрасно знала, що творчий задум мистецького твору народжується в уяві художника із його спостережень за життям людей та довкіллям. Її улюбленою

фразою була: «Кожну вільну від роботи годину використовуй і малюй з природи!». Вона часто наголошувала своїм учням: «Природа – найкращий учитель. Малюй, щоб було, мов живе». І це її знову зближує з відомим українським педагогом В. Сухомлинським, який у своїй праці «Школа і природа» наголошував: «Природа – величезної ваги виховний фактор, що накладає свій відбиток на весь характер педагогічного процесу. Природа як світ, в якому дитина народжується, пізнає навколишню дійсність і саму себе, полегшує виховну роботу і водночас ускладнює її, бо робить її багатшою, багатограннішою. Постійне спілкування з природою і взаємодія з нею стають істотною стороною виховного процесу». «Катерина Василівна виводила нас на подвір'я, город. Подвір'я було дуже живописне. При вході на садибу ріс (він є і зараз) великий в'яз, під самою хатою стояв каштан, уже побитий роками і негодою. За хатою ріс сад із яблунями, вишнями, сливами, абрикосами, горіхами, в якому були кущі з агрусу, порічок, малини. Біля хати була розкішна грядочка з квітів, нею посіяних-посаджених і вирощених. Не пригадую, щоб ми з нею малювали на пленері, однак цікавилася, як хтось із нас замальовував куточок природи, підказувала, що треба зробити, аби красвид зазвучав. Коли ми опинялися біля квітів на городі, в саду чи коло хати, наказувала, просила нас ніколи не зривати квітів з пня: зірвана квітка – знищена квітка. І в хаті в Катерини Василівни ніколи не стояли букети у вазах. Якщо ж і сама зривала яку квітку, то лише з необхідності, коли поблизу ніде не росла, а для колориту картини була потрібна...» (зі спогадів Т. Ганжі) [9]. А ось і ще один штрих народного вчителювання Катерини Василівни: «Збиралися ми по кілька учнів, як правило, в неділю (рідше в суботу), бо була набожною і не дозволяла собі малювати святого дня. Часто перед заняттями виводила нас у сад, що за хатою. Було, зверне нашу увагу то на кущ калини, то на самотню берізку, то на ще якесь дерево, яке чимось її зацікавило. Помилуємося красою разом з Катериною Василівною і поміняємось думками, враженнями – і заходимо

в хату малювати запропоновану нею композицію. Завдання додому вчителька давала на свій смак, не нав'язуючи своїх тем. Хто вже був зовсім безпорадний, тому підказувала сюжет... І цікавило не що ти малюєш, а як близько до природи передаєш зображуване. Коли перевіряла завдання і знаходила недоліки, невдало виконані фарбою місця ми змивали водою і наносили нові фарби» [зі спогадів О. Бунчук (Косницької)] [10].

Отже, працюючи на пленері, юні богданівські художники-початківці, під керівництвом таланливого педагога – самородка Катерини Білокур здобували унікальну можливість дослідити та використати у власній навчально-творчій роботі всі нюанси природного освітлення, кольору, тону, плановості під час зображення пейзажу.

У народному вчителюванні педагога «з Богом у серці» К. Білокур не менш важливе місце посідало знайомство своїх учнів із шедеврами світового живопису. Вона розповідала своїм юним слухачам про видатних художників, про їхнє життя, знайомила з їхньою творчістю, радила дітлахам книги, які необхідно їм почитати самостійно. «Коли мала трохи вільного часу, розповідала нам про художників, особливо про передвижників – В. Перова, В. Серова, І. Шишкіна, І. Рєпіна, І. Левітана, Ф. Васильєва, В. Поленова... Розглядали репродукції, які були в неї, приносили й свої, вирвані з журналів «Огонек», «Україна». Часто нам згадувала в своїх розмовах Тараса Шевченка і, цитувала з нього окремі рядки...» (зі спогадів Г. Ганжі) [11]. «Тут же згадався теж улюблений художник Катерини Василівни Федір Васильєв. Вона так любила його картини, його витончені дрібні мазки! Вона любила справжніх майстрів-живописців, близьких до природи, до правди життя. Любила, але нікого не копіювала», – пригадувала Г. Самарська. «Із художників Катерина Василівна над усе любила Т.Г. Шевченка, добре знала його і як поета, часто цитувала його поезії напам'ять, вплітала окремі рядки при нагоді в свою мову» (із спогадів Г. Копової) [12].

Вона виховувала у своїх учнів прагнення до самоосвіти, наголошуючи на важливості знайомства з творчістю митця безпосередньо споглядаючи та вивчаючи його картини. Картини промовляють не лише персонажами чи композицією, а й лініями, кольорами, формами – і серед усього того заховано безліч сюжетів... А тому необхідно відвідувати музеї, які значно розширюють чуттєвий досвід, що виникає в процесі спілкування з оригіналом картини, формують естетичні орієнтири, розширюють світогляд. «Коли я вже почала в Києві в університеті, ... вона завжди нагадувала мені: *«Побільше бувай у музеях... у Лавру, в музей Шевченка, в музеї українського, російського мистецтва. Там багато чого знаєте»*» (зі спогадів Г. Ганжі) [13].

Якими ж рисами вирізнялась з поміж вчителів Богданівки народна вчителька К. Білокур? У пам'яті своїх учнів «з Божої ласки» Вчитель Катерина Білокур запам'яталася лагідною і доброю, скромною і глибоко духовною особистістю, яка була одержима творчістю і цю одержимість вона прагнула передати їм. «Коли я подорослішала, зустрічі наші стали якимись теплішими, душевнішими. Катерина Василівна проводила мене завжди в берег, а потім стежечкою і ще йшли разом далеченько так і розмовляли, розмовляли. А коли, вертаючись додому тим же берегом, я оглядалася, – бачила постать учительки. Вона все стояла і махала мені рукою» [Г. Косяченко (Самарська)][14]. Проте, вона не намагалась нав'язати своє бачення картини світу, вона захочувала до самостійної творчості добрим словом, мудрою ненав'язливою порадою, власним прикладом. «Посвячувала нас у всі жанри мистецтва, та найбільше дорожила живописом, називала його святим і нам прививала до нього любов. Однак не вимагала від нас, щоб ми обов'язково стали художниками. *«Всяка праця почесна»*, – казала не раз. І не раз чули від неї: *«Терпіння і труд – все перетруть»*. Ніколи не відпускала нас від себе, аби чимось не вгостити – горішками, яблуками, абрикосами,

сливами, вишнями. І як було не взяти, коли гляне на тебе такими красивими, великими очима, що прямо в душу дивляться, запроменяться гарним, з тонкими рисами, обличчям – сам гостинець у руку йде» [Г. Косяченко (Самарська)][15]. «Катерина Василівна була добрим і водночас вимогливим педагогом. Усі зауваження робила вона тактовно, делікатно, щоб не образити когось із нас... Перший лист вона написала мені в Київську художню школу. Пам'ятаю з нього напутні слова: *«Слухай, Галю, вчителів, лови кожне їхнє слово. Художники там великі і вчені. Вони інакше малюють, ніж я, а по якій дорозі підеш ти – то твоя справа»*» (Г. Копова) [16].

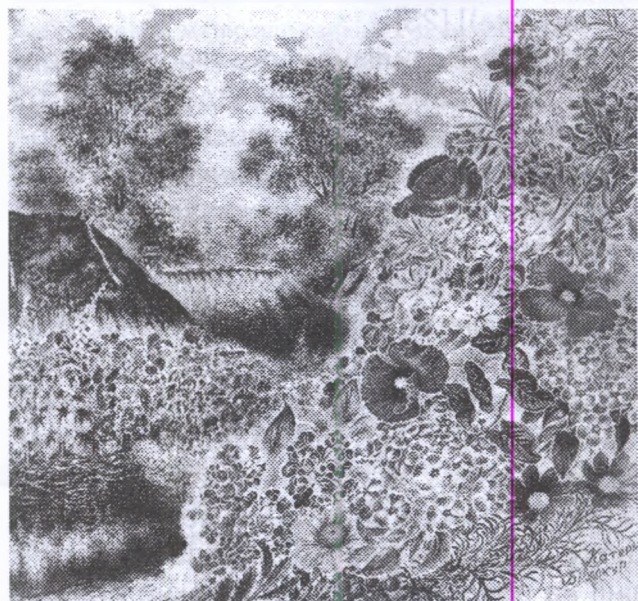
Її вирізняла скромність, не бажання виділитися. Будучи уже зною та визною художницею, картини якої виставлялись у музеях світу, вона ніколи цим не хизувалась, продовжувала жити простим життям пересічної української жінки селянки-художниці. І для своїх маленьких учнів вона була завжди доступною і турботливою старшою порадицею. «Мова в Катерини Василівни була пересипана прислів'ями, приказками, які вона завжди доречно вживала. Та й у хаті в неї витала поезія. Великі фотографії на стіні були оздоблені рушниками, вишитими нею. На одному рушнику були й слова Шевченка...» (Т. Ганжа) [17]. «...Вона була глибоко віруючою жінкою, всі православні празники відзначала, постила, дотримувалась обрядів. У хаті в неї висіли ікони, перед якими лягаючи і встаючи молилась» [О. Бунчук (Косницька)][18]. «Катерина Василівна глибоко шанувала звичаї, дотримувалась народних етикетів, мала про свята чисте вбрання власного пошиву. А в будні ходила і в брудному та полатаному, бо так ходили всі селяни: до праці вдягатись по-святковому і не годилось – нелегкий щоденний труд селянина не терпить панства... з гордістю величала себе простою селянкою... не мала ніколи зла на односельців прощала їм усі гріхи, бо розуміла серцем, що всі оті таємничості навколо неї – від селянської темноти... Мене й досі вражає, що вона. **ВЕЛИКА ХУДОЖНИЦЯ**, вже визнана в республіці і в усьому Союзі, – до

ніг вклонялася моїй матері, простій трудівниці, вклонялася доземно всім, з ким зустрічалася, вступала в розмови. Працелюбних людей вона цінувала над усе... І сама вона була втіленням найвищої української моралі, чесності, я б сказала – святості» [Г. Косяченко (Самарська)] [19].

Вона турбувалася за своїх учнів і вже тоді, коли вони покидали її клас малювання. Вона намагалася у силу своїх можливостей підтримати їх морально, а іноді й матеріально, використати свої знайомства, щоб допомогти найбільш здібним із них здобути професійний художній фах. Так, вона виявляла турботу про майбутню долю своєї однієї з найталановитіших учениць – Ганни Косяченко, коли остання не вступила до Київського художнього інституту, звернулася до директорки ЦБНТ у Києві з листом, в якому просила підтримати просту селянську дівчину, яка, відвідавши Київ, зіштовхнулася з байдужістю чиновника при владі: «Дорогі товариші, будьте добрі, не відмовте цього мого прохання – прогляньте оці малюнки, які я надсилаю з цим листом. Їх малювала... Ганна Косяченко. В минулому 1958 р. вона закінчила 10 класів. Вона мені чужа, але, ...я вас дуже прошу – допоможіть... дати їй художню освіту – щоб вона вступила до художнього інституту. Мені здається, що з неї буде путній художник... Минулого літа їздила до Києва – у ...художній інститут. В канцелярії директора не було, а їй сказали, що он він іде. Як вона підійшла до нього, він запитав, що їй потрібно від нього. Вона відповіла, що чи можна і як можна вступити до інституту... «А звідкіля?» – запитав він, – «З Черкаської області, Шрамківського району, з села...» Але він недослуха[в] її домашньої адреси, повернувся і пішов, а на малюнки і не глянув і нічо[го] ні сказа[в], ні запитав. Коли вона приїхала і розказала, то плакала. І вона плакала, і я, що той же директор такого великого інституту як художній, напевно, людина з вищою освітою, із таким презирством поставився до селянки-колгоспниці. Інша річ була [б], якби це вона приїхала з багатим батьком в красуні легковій – чи «Зім[і]», чи «Победі» – машині... Так що ж діяти? Не всім однаково судилось – поліг її

батько на фронті Вітчизняної війни...» (з листа К. Білокур від весни 1959 р.). «Завдяки Катерині Василівні мене влаштували працювати на фабрику художніх виробів «Художпром» [Г. Косяченко (Самарська)] [20]. «...коли послала свої роботи на розгляд до Київської художньої школи, на моє велике здивування і на радість Катерині Василівні дістала листа, в якому йшлося, що я допущена до вступних іспитів. А восени я стала ученицею... цієї школи... Не забуду, як приїхавши на канікули з Києва, зайшла провідати Катерину Василівну. Прийняла мене тепло, про все-все розпитувала. А коли випроводжала, якось несміливо сказала: «На ось, Галю, десять рублів, пригортаються на булочки. Я вже маю трохи грошень, у Києві купують мої роботи, а в мамі ж твоєї грошей немає... Та і які там у неї заробітки в колгоспі взимку!... По закінченні художньої школи я подала документи на театральньо-декораційне відділення Харківського художнього інституту, але на іспитах провалилася. Влаштувалася вчителькою малювання в одній із шкіл Черкаської області. Звідти і написала листа про свої неспіхи з інститutom... У відповідь одержала листа, в якому моя вчителька радила не падати духом, працювати ще більше і наполегливіше, щоб здійснити свою мрію. Я почала готуватися до вступу у Львівський інститут декоративно-прикладного мистецтва. Склала іспити. Прийняли. Приїхала додому похвалитися

радістю з матір'ю, Катериною Василівною, та учительки не застала – вона вже відпочивала в довічній могилі в центрі села» (Г. Копова)[21].

Її вирізняло самовіданне служіння мистецтву «святому малярству», хоча не раз для неї воно було «клятим малюванням». Але не тільки у цьому служінні вона вбачала свою місію, вона її вбачала ще і необхідності передати свій талант юним, допомогти зреалізувати свій хист. На власному життєвому шляху, пізнавши нерозуміння рідними й близькими людьми, односельцями самотніх особистостей, що прагнуть до мистецтва, їй так хотілося оберегти й захистити ці малі таланти. І як їй не було іноді фізично тяжко, вона, не зважаючи на недуги, продовжувала виконувати свою ще одну земну місію – «сіяти добре і вічне» у душах тієї малечі, що прагнула до Високого Мистецтва – Малярства. «І хоч Катерина Василівна була постійно тяжко хворою, ніколи не відміняла занять. Навіть, коли в неї і дуже вже боліла голова, вона намагалася сміхом, жартом перескрити свій біль, давала нам завдання і стежила за його виконанням. Лише тепер розумію, яких надзусиль це їй коштувало» (Г. Копова) [22]. «Та ось що вражає. Хоч як важко жилося Катерині Василівні, хоч і часто плакала від образ та непорозуміння, зате сміялися на полотнах її квіти на радість їй і світові» (Г. Косяченко [Самарська]) [23].

Катерина Василівна дуже любила своїх учнів, душу свою в них вкладала. І часто зітхала потай, що не знайшлося такої ж жертвовної задля малярства дівчинки, якою була вона. Вона страшенно переживала, що вони у силу життєвих обставин змушені були зраджувати своєму таланту. Але до кінця своїх днів вона не зрікалася своїх учнів. Та їй все таки є ким гордитися. Іван Білокур став хай не живописцем, а все ж скульптором. Галина Копова, Наталка Білокур здобули фах художниць по тканинах, Ганна Самарська самотужки опанувала петриківську квітку і знайшла дорогу до власної. Гарячі лінії на полотнах Катерини Білокур повели

в художній світ і Катерину Редьку. Ставши професіональним скульптором, далекий родич Білокурів Володимир Ганзенко, під впливом матері, виліпив, а потім відлив у бронзі чудову скульптуру К. Білокур. Так чи інакше художниця продовжилася в учнях.

Отже, і з цього погляду Катерина Василівна прожила життя не марно. Вона є щасливою.

Праця вчителя ні з чим не зрівнянна... Ткач уже через годину бачить плоди своєї праці; сталевар через декілька годин радіє вогненному потоку металу; орач, сіятель, хлібороб через кілька місяців милуються колоссям і зерном, вирощеним у полі... Учителю потрібно трудитися роки й роки, щоб побачити предмет своєї творчості; буває, що проходять десятиріччя і ледве починає виділятися те, що замислив; ніхто частіше від учителя не буває незадоволеним; ні в якій праці помилки і невдачі не приводять до таких тяжких наслідків, як в учительській... ..Учителю потрібно володіти величезним талантом любові до людини, безмежною любов'ю до своєї праці і перш за все до дітей, щоб на довгі роки зберегти бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливості почуттів – без цих якостей праця педагога перетворилася б у муку.

«Катерина Василівна – унікальна в своїм мистецтві, єдина й неповторна, зрівнятися з нею просто неможливо. Та й не треба. Тим вона й цікава, що одна» – цілком слушно зазначала Ганна Самарська.

Таїни геніальності її таланту навряд чи передаються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ганжа Т. Катерина Василівна нас любила / Катерина Білокур очима сучасників / Спогади, есеї, розвідки, матеріали з архіву художниці підготував, упоряд. М.Кагарлицький. – К.: «Томіріс». – 2000. – С. 281 – 285.
2. Копова Г. «Сяєво її великої душі» / Катерина Білокур очима сучасників / Спогади, есеї, розвідки, матеріали з архіву художниці підготував, упоряд.

